

BURSA'NIN TARİHİ MAHALLELERİ II

HOCATAŞKIN, KURTOĞLU, MEYDANCIK, NAMAZGAH, YEŞİL

MESAJLARI VE MUHTEVASI AÇISINDAN BURSA YEŞİL CAMİİ VE TÜRBE İÇ YAZILARI

Doç. Dr. Salih KARACABEY*

İnsanlık tarihi boyunca ibadethaneler, her devirde ve her toplum için, vazgeçilmez kurumlar arasında yer almıştır. Dolayısıyla toplumsal kültürün oluşumunda veya değişiminde, dîni inançların temsil yeri olan ibadethanelerin etkisi göz ardı edilemez. İbadethanelerin, içerisinde öğretilenlerin yanında, mimarisinin ve süslemelerinin bile insanlara verdiği bir mesaj vardır. Dikkat edilirse bütün dinlerin ibadethaneleri mimari açıdan da kendi inanç ve değer yargılarını yansıtır. Bursa camileri ve Bursa'da bulunan padişah türbeleri arasında Yeşil Cami ve Yeşil Türbe'nin bilhassa iç yazıları açısından ayrı bir özelliği vardır. Bu bölümde cami ve türbe içerisinde yer alan Arapça yazıların mahiyeti ve mesajları hakkında bilgi sunmaya çalışacağız.

Her iki eserde yer alan ayet ve sureler yazılırken isim ve numaraları metin içerisinde verilecektir. Hadislerin ise kaynakları dipnotlarla gösterilip sıhhat durumları hakkında kısa bilgiler sunulacaktır.

A-Cami İçerisinde Bulunan Yazılar

Cami ve türbe içerisinde yer alan Arapça yazıların tamamına yakını, İslâm dininin temel kaynakları olan ayetler ve hadislerden oluşmaktadır.

1-Ayetler

Sayı açısından bakıldığında cami içerisinde yer alan ayet sayısı hadislere göre çok daha azdır. Ancak seçilen sure

ve ayetlerin belli bir mesaj ulaştırmak düşüncesi taşıdığı anlaşılmaktadır.

İhlas Suresi

a-Girişte sağ tarafta, ayakkabılığın üzerinde "İhlas Suresi" adıyla bilinen surenin tamamı (112/1-4) bir kuşak olarak yazılıdır.

قُلْ هُوَ اللَّهُ أَحَدٌ اللَّهُ الصَّمَدُ لَمْ يَلِدْ وَلَمْ يُولَدْ وَلَمْ يَكُنْ لَهُ كُفُوًا أَحَدٌ

"De ki: O Allah bir tek'tir. Allah her şeyden müstağni ve her şey O'na muhtaçtır. O doğurmamış ve doğmamıştır. Hiçbir şey O'na denk değildir".

Fatiha Suresi

Fatiha Kur'an'ın ilk suresidir. Allah'a en güzel şekilde nasıl şükredileceği ve nasıl dua edileceği bu sure ile inananlara öğretilmiştir. Bu özellikleri sebebiyle müslümanların en sık yaptıkları namaz ibadetinin her rekatında okunur. Cami içerisinde bu surenin seçkin bir hat ve sanat eseri bir tarz ile yazılmasının bir anlamı vardır.

b-Sağ taraftaki eyvanda kible duvarında kuşak yazının üzerinde bir daire şeklinde besmele ile başlayarak Fatiha Suresinin ilk altı ayeti yazılıdır.

*Uludağ Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi

e-Mihrap kubbesi tavan kuşak yazısı

لَا يَسْتَوِي أَصْحَابُ النَّارِ وَأَصْحَابُ الْجَنَّةِ [] أَصْحَابُ الْجَنَّةِ هُمْ
الْفَائِزُونَ لَوْ أَنزَلْنَا هَذَا الْقُرْآنَ عَلَى جَبَلٍ لَّرَأَيْتَهُ خَاشِعًا مُّتَصَدِّعًا مِّنْ
خَشْيَةِ اللَّهِ [] وَتِلْكَ الْأَمْثَالُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ [] هُوَ اللَّهُ
الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ [] عَالِمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ [] هُوَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ []
هُوَ اللَّهُ الَّذِي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ الْمَلِكُ الْقُدُّوسُ السَّلَامُ الْمُؤْمِنُ الْمُهَيْمِنُ
الْعَزِيزُ الْجَبَّارُ الْمُتَكَبِّرُ [] سُبْحَانَ اللَّهِ عَمَّا يُشْرِكُونَ [] هُوَ اللَّهُ الْخَالِقُ
الْبَارِئُ الْمُصَوِّرُ [] لَهُ الْأَسْمَاءُ الْحُسْنَى [] يُسَبِّحُ لَهُ مَا فِي السَّمَاوَاتِ
وَالْأَرْضِ [] وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ

"Cehennemliklerle cennetlikler bir değildir. Kurtuluşa ermiş kimseler cennetliklerdir. Eğer Biz Kuran'ı bir dağa indirmiş olsaydık, sen, onun, Allah korkusuyla baş eğerek parça parça olduğunu görürdün. Bu misalleri, insanlar düşünsünler diye veriyoruz. O, görüleni de görülmeyeni de bilen, kendisinden başka tanrı olmayan Allah'tır. O, acıyıcı olandır, acıyandır. O, kendisinden başka tanrı olmayan, hükümler, çok kutsal; esenlik veren, güvenlik veren, görüp gözetken, güçlü, buyruğunu herşeye geçiren, ulu olan, Allah'tır. Allah onların koştukları eşlerden (ortaklardan) münezzehtir. O, vareden, güzel yaratan, yarattıklarına şekil veren, en güzel adlar kendisinin olan Allah'tır. Göklerde ve yerde olanlar O'nu tesbih ederler. O güçlüdür, Hakim'dir." Haşr Suresi (59/20-24)

f-Mihrabda yer alan bir başka ayet ise besmele olan Neml Suresi (27/30) ayeti ile başlayıp Fetih Suresi (48/5)'nin ilk beş ayetinin yazılı olduğu kuşaktır.

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ الرَّحْمَنُ الرَّحِيمُ

مَالِكِ يَوْمِ الدِّينِ إِيَّاكَ نَعْبُدُ وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ هَدِنَا الصِّرَاطَ الْمُسْتَقِيمَ

" Rahman ve Rahim olan Allah'ın adıyla: Hamd, Alemlerin Rabbi Allah'a mahsustur. O Rahman ve Rahim'dir, Din Gününün sahibidir. Ancak Sana kulluk eder ve yalnız Senden yardım dileriz. Bizi doğru yola erıştır." sol eyvanda yine daire şeklinde son ayet

صِرَاطَ الَّذِينَ أَنْعَمْتَ عَلَيْهِمْ غَيْرِ الْمَغْضُوبِ عَلَيْهِمْ وَلَا الضَّالِّينَ

"Nimete erdirdiğin kimselerin yoluna; gazaba uğrayanların, ya da sapıtanların yoluna değil." yazılıdır.

c-Sağ ve sol istim oda kapılarının üzerinde karşılıklı olarak, bir daire içerisinde

إِنِّي جَاعِلٌ فِي الْأَرْضِ خَلِيفَةً

Bakara Suresinin (2/30) ayetinden (Allah insanı yaratmadan önce meleklerle "Ben yeryüzünde bir halife var edeceğim" demişti) cümlesinin yazılı olduğu bir levha bulunmaktadır.

d-Minberin bulunduğu sağ duvarda kuşak yazıların üzerinde

وَأَقْوَصُ أَمْرِي إِلَى اللَّهِ

« ... Ben işimi Allah'a bırakıyorum. ... » Gafir Suresi (40/44) ayeti yer almaktadır. Bu ayet Hz. Musa'nın kavmine kendi konum ve durumunu anlatırken kullandığı bir ifadenin vahyidir.

إِنَّهُ مِنْ سُلَيْمَانَ وَإِنَّهُ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ [] إِنَّا فَتَحْنَا لَكَ فَتْحًا
مُبِينًا [] لِيَغْفِرَ لَكَ اللَّهُ مَا تَقَدَّمَ مِنْ ذَنْبِكَ وَمَا تَأَخَّرَ وَيُتِمَّ نِعْمَتَهُ
عَلَيْكَ وَيَهْدِيكَ صِرَاطًا مُسْتَقِيمًا [] وَيَنْصُرَكَ اللَّهُ نَصْرًا عَزِيمًا [] هُوَ
الَّذِي أَنْزَلَ السَّكِينَةَ فِي قُلُوبِ الْمُؤْمِنِينَ لِيَزْدَادُوا إِيمَانًا مَعَ إِيمَانِهِمْ []
وَلِلَّهِ جُنُودُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ [] وَكَانَ اللَّهُ عَلِيمًا حَكِيمًا [] لِيُدْخِلَ

الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا
وَيُكَفِّرُ عَنْهُمْ سَيِّئَاتِهِمْ [] وَكَانَ ذَلِكَ عِنْدَ اللَّهِ فَوْزًا عَظِيمًا []

"Mektup Süleyman'dandır. 'Bismillahirrahmanirrahim' diye başlamaktadır." (Neml 27/30). "Doğrusu Biz sana apaçık bir zafer sağlamışızdır. Allah böylece, senin geçmiş ve gelecek günahlarını bağışlar, sana olan nimetini tamamlar, seni doğru yola erdirtir. Böylece sana, kimsenin güç yetiremeyeceği bir şekilde yardım eder. İnananların, imanlarını kat kat artırmaları için, kalblerine güven indiren O'dur. Göklerdeki ve yerdeki

ordular Allah'ındır. Allah bilendir, Hakim olandır. İnanan erkek ve kadınları, içinde temelli kalacakları, içlerinden ırmaklar akan cennetlefe koyar, onların kötülüklerini örter. Allah katında büyük kurtuluş işte budur."(Fetih 48/1-5)

g-Bütün camilerde mihrap ayna yazıları ayettir. Yeni inşa edilen camilerde daha çok dikkat edildiği gibi, Müslümanların kiblesini işaret eden *Bakara Suresi'nin* (2/144, 149 ve 150.) ayetlerinde geçen;

... قَوْلُ وَجْهَكَ شَطْرَ الْمَسْجِدِ الْحَرَامِ ...

"... Yüzünü Mescid-i Haram tarafına çevir ... " ayetinin yazılması gerekirken eski camilerin çoğunda Âl-i İmran Suresi'nin (3/37)

aralarında ayırım yapmaksızın, bütün peygamberlerin Allah tarafından gönderildiklerine ve kendilerine verilen görevi en iyi şekilde yerine getirdiklerine imanı öğütlemekle birlikte, bilhassa tevhid itikadı konusunda önceki din mensuplarının düştükleri hatalardan sakındırma konusunda hassasiyet göstermektedir. İşte İhlas suresi bu konuyu en veciz şekilde ama bütün derinliği ile işleyen bir suredir. Detayları hakkında yeterli bilgiye sahip olmasalar da bütün Müslümanlar İhlas suresinin önemi konusunda bilgi sahibidirler. Bu bakımdan camiye giriş ve çıkışta bu surenin yazılı olmasının güçlü bir mesajı vardır.

İçeride namazların her rekatında okunan Fatiha suresi ve mihrap ayna ve çevresi için seçilen ayetlerin caminin ve banisinin konumunu açıklayan mesajlar içerdiği düşünülebilir.

2-Hadisler

Hadislere gelince; yazılış istikametine göre hadisler iki bölümde düşünülmüştür. Birinci bölüm girişe göre sağdan başlayarak sağ ve sol eyvan yazıları. İkinci bölüm ise mihraba göre sağdan başlayarak devam eden kuşak yazı ve onun üzerinde yer alan kûfi yazı ile yer alan hadislerdir.

Birinci HADİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ -صلى الله عليه وسلم- « مَنْ كَانَ

يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ صَيفَهُ وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ

الْآخِرِ فَلَا يُؤْذِ جَارَهُ - وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيَقُلْ خَيْرًا

أَوْ لِيَصْمُتْ ». الخیر بتمامه صدق رسول الله

Ebu Hüreyre'nin rivayetine göre Rasûlullah (sav) "Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a

فَتَقَبَّلَهَا رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا [كُلَّمَا

دَخَلَ عَلَيْهَا زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا [قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكَ

هَذَا [قَالَتْ هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ [إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

"Rabbi onu güzel bir kabulle karşıladı, güzel bir bitki gibi yetiştirdi; onu Zekeriya'nın himayesine bıraktı. Zekeriya mabedde onun yanına her girişinde, yanında bir yiyecek bulurdu. "Ey Meryem! Bu sana nereden geldi?" demiş, o da: Bu, Allah'ın katındandır" cevabını vermişti. Doğrusu Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır." ayeti yazılıdır.

Cami içerisine yazılı olan ayetlerin seçiminde, bilhassa cami girişinde; Allah'ın varlığını, birliğini, tahrif edilmiş din mensupları tarafından kendisine yakıştırılan noksan sıfatlardan münezzehe olduğunu ifade eden ve tevhid itikadının temelini açıklayan bir surenin yazılması önemli bir mesaj içermektedir. Son semavi din olan İslam inananlara, Hz. Adem'den son peygamber Hz. Muhammed'e (sav) kadar,

ve ahiret gününe iman eden kimse komşusuna eziyet etmesin. Allah'a ve ahiret gününe iman eden kimse ya hayır söylesin ya da sussun,¹ (iyilik) tamamı yapılmıca olur buyurdu. Sadaka Rasûlullah.

Hadis temel kaynaklarda yer almakta olup sahihtir. Ancak metnin sonundaki الخیر بتمامه ifadesi hadisin aslından değildir.

Hadiste üç temel vurgu yapılmaktadır. Misafire ikram, komşuyu rahatsız edecek her türlü olumsuz davranıştan sakınmak, konuşurken kendimize, çevremize ve insanlığa faydası olacak bir şey söylemek, değilse susmak.

İkinci HADİS

روي عن أبي شريح الكعبي أنه قال قال رسول الله صلى الله عليه وسلم من كان يؤمن بالله واليوم الآخر فليكرم ضيفه جائزته يوم ليلة والضيافة ثلاثة أيام فما بعد ذلك فهو صدقة الخير بتمامه

صدق رسول الله²

Ebû Şurayh el-Ka'bî'den rivâyet edildiğine göre o dedi ki: Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu: Allah'a ve ahiret gününe iman eden misafirine bir gün ve bir gece caizesini ikram etsin. Misafirlik üç gündür. Bundan sonrası sadakadır. İyilik tam olarak yerine getirilmesi ile gerçekleşir. Sadaka Rasûlullah.

Aynı şekilde metnin sonundaki الخیر بتمامه ifadesi kaynaklarda yer almamaktadır.

Misafirlik, hem misafir hem de ev sahibi açısından

uyulması gereken kuralları bulunan önemli bir konudur. Hadisin verdiği mesaj: Bir gün ve bir gece misafirin yiyecek ve barınma ihtiyacının karşılanması misafirin hakkı, ev sahibinin vazifesidir. Misafir üç gün kalabilir, bu durumda ev sahibinin misafire karşı sorumluluklarını yerine getirmesi beklenir. Üç günden fazla süren misafirliklerde ev sahibinin sağladığı barınma ve yiyecek sadaka hükmündedir. Misafirlik sona ermiş olup şahıs sadaka alan bir kişi konumunda olur. Dolayısıyla misafirliğin hukukunu ihlal etmemek gerekir.

Üçüncü HADİS

Sağ taraftaki bölümden başlayıp sol tarafta devam eden hadis:

روي عن رسول الله صلى الله عليه وسلم من تصدق بعدل تمرة من كسب طيب ولا يقبل الله إلا الطيب فان الله تعالى يتقبلها بيمينه ثم يربيها لصاحبها كما يربي أحدكم فلوه حتى تكون مثل

الجبل صدق رسول الله³

Rasûlullah'ın (sav) " Her kim helal kazancından bir hurma değerinde bir sadaka verirse, - ki Allah sadece helal kazançtan verilen sadakayı kabul eder. - Allah o sadakayı sağ eliyle kabul eder. Sonra o sadakayı, sizden birinizin sütten kesilmiş tayını özenle büyüttüğü gibi, sadaka sahibi için dağ kadar oluncaya dek büyütür," buyurduğu rivayet edildi. Sadaka Rasûlullah.

Sadaka ile ilgili iki temel özellik hatırlatılmaktadır: Birincisi; sadakanın az ya da çok olması değil, helal kazançtan ve samimiyetle verilmesi makbuldür. Samimiyet ve iyi niyetle yapılan hiçbir iyilik boşa gitmez. Allah o iyiliğin, tasavvur edilemeyecek kadar büyük bir mükafatla, karşılığını verir. Dolayısıyla muhtaç olanın ihtiyacını karşılayacak her şey, büyük bir iyiliktir.

1 -Bkz. Buhârî, Muhammed b. İsmail, *Rikak*, 23; *Nikah*, 80; *Edeb*, 31, 85; Müslim, Ebu'l-Hüseyin, *İman* 75; I,68; İbn Hıbban, *Sahihu İbn Hıbban bi tertibi İbn Balaban*, Thk Şuayb el-Arnaut, (I-XVIII) Müessesetü'r-Risâle Beyrut, 1414/1993, II, 273;

2 - Buhârî, *Edeb*, 85; Müslim, *Lukata* 14; İbn Hıbban, *Sahih*, XII, 97.

3 - Buhârî, *Zekat*, 7; Müslim, *Zekat* 63; Tirmizî, *Zekat* 28; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, (I-VI) 5. baskı el-Mektebetü'l-İslâmî Beyrut 1985, II, 331.

İkincisi; "Allah sadece temiz olanı kabul eder." Cümlesinin mesajıdır. Buna göre gayri meşru yoldan elde edilen kazançtan verilen sadaka makbul olmadığı gibi, böyle bir sadaka, kişinin yaptığı yanlışın sorumluluğunu da ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla birisinin hakkını gasp ederek başka birine yapılan yardım, iyilik değildir.

Dördüncü HADİS

وقال عليه السلام في الجنة قصرًا من لؤلؤ لا يدخلها الا شهيدا او امام

عادل

Peygamber aleyhi's-salam buyurdu ki: "Cennette inciden yapılmış bir saray vardır ki ona sadece şehitler veya adaletli devlet başkanı girer,"⁴

Yönetim sorumluluğu üstlenen kişilerin yönetiminde bulunanlar arasında âdil davranmasına karşılık ahirette büyük bir mükafaat vardır. Bu hadisle; yöneticilere "halk arasında âdil olun," halka da "Allah yolunda cihad edin" mesajı verilmek istenmiş gibidir.

Beşinci HADİS

قال النبي عليه السلام المقسطين على منابر من لؤلؤ يوم القيامة

Peygamber aleyhi's-salam buyurdu ki: "Hak ve adalet ölçüsünü gözetenler kıyamet günü inciden yapılmış koltuklarda oturacaklardır," buyurdu.⁵ Hadisin kaynaklardaki rivayeti biraz daha kapsamlı ve açıklayıcı niteliktedir. Bu hadis, bireysel ve

4 Hadis bazı lafız değişiklikleri ile şu kaynaklarda yer almaktadır: Bezzâr, Ebu Bekir Amed b. Amr, *Müsned*, (I-XIV), I, 382, İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf*, (I-XV) thk. Muhammed Avvâme, (Dâru'l-Kible,) VI, 535.

5 Bu metinde küçük yazım hatalarının olduğu kaynaklardaki metinlerle karşılaştırılınca fark edilmektedir. krş. Abdurrazzak b. Hemmâm es-San'ânî, *el-Musannaf*, (I-XI) Thk. Abîburraman el-Azamî, *el-Mektebu'l-İslâmî* (Beyrut 1403) XI, 325; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 159; İbn Ebî Şeybe, *el-Musannaf*, XIII, 127;

sosyal hayatın her alanında ölçülü (iktisatlı) davranmanın dünya ve ahiret hayatı için önemini vurgulamaktadır.

Altıncı HADİS

قال النبي عليه السلام من أطعم جائعا فله الجنة و من سقى

عطشانا فله الجنة ومن كسا عاريا فله الجنة ومن قتل كافرا فله

الجنة

Peygamber aleyhi's-salam buyurdu ki; "Kim aç bir insanı doyurursa ona cennet vardır. Kim bir susuza su verirse ona cennet vardır. Kim kıyafeti olmayan birini giydirirse ona cennet vardır. Kim (savaşta) bir kafiri öldürürse ona cennet vardır." Camide bu lafızlarla hadis gibi yazılan metin, hadis kaynaklarında bulunamadı.

Yedinci HADİS

قال النبي عليه السلام من قال لا اله الا الله دخل الجنة صدق رسول

الله

Peygamber aleyhi's-salam "Lâ İlâhe İllallah diyen kimse Cennete girer,"⁶ buyurdu. Sadaka Rasûlullah. Hadis pek çok kaynakta bu lafızlarla meşhurdur.

İman dairesine ancak bu lafızların içeriğine samimiyetle inanılarak girilir. Hz. Peygamber; "İman yetmiş küsur şubedir. Birinci sırada Lâ İlâhe İllallah, en son sırada da insanlara zarar verecek şeyi yoldan kaldırmak vardır" buyurur.⁷ Dînî

6 Ebu Ya'lâ, *Müsned* (I-XIII), thk. Hüseyin Selim Esed, Daru'l-Me'mûn li't-Türâs Dimeşk, 1404/1984, VII, 34; İbn Hibban, *Sahih* I, 392; İbn Ebî Hâtim, *el-Cerh ve'l-Ta'dîl*, Beyrut, 1952, IX, 390.

7 -İbn Hibban, *Sahih*, I, 386, 420.

mükellefiyetlerin tamamı ancak iman ettikten sonra başladığı gibi, iyi ve kötü açısından kişinin davranışları da ancak iman ettikten sonra değerlendirmeye alınır.

Sekizinci HADİS

الدنيا ساعة فاجعلها طاعة

"Dünya bir anlıktır, onu ibadetle değerlendir." ⁸ Her ne kadar hadis olarak yazılsa da bu ifade hadis değildir. ⁹ Sol tarafta yer alan metin bu hadisle son bulmaktadır.

Ön Cemaat Mahallinde Yazılı Hadisler

Kuşakhalinde yazılan hadislere besmele ile başlanmaktadır. Kible istikametine göre sağ taraftan başlayan hadisler sola doğru devam etmektedir.

Dokuzuncu HADİS

بسم الله الرحمن الرحيم عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ اعْبُدُوا الرَّحْمَنَ وَأَطِيعُوا الطَّعَامَ وَأَفْشُوا السَّلَامَ تَدْخُلُوا الْجَنَّةَ بِسَلَامٍ

Bismillahirrahmânirrahîm, Abdullah b. Ömer dedi ki; Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Rahman'a kulluk edin, yemek yedinir, selamlaşın, huzur içinde cennete girin." ¹⁰

8 - Aynı lafızlarla bkz. Ali el-Kârî, *el-Masnû' fi ma'rifeti'l-Hadîsi'l-Mevzû*, thk. Abdulfettah Ebû Gudde, Thk. Abdulfettah Ebû Gudde, (Beyrut 1398) 133;
9 -el-Makdisî Ebu'l-Fazl, *Tezkiretü'l-Mevzûât*, 64; Ali el-Kârî, *el-Esrâru'l-Merfûa fi'l-Ahb'ari'l-Mevzûa*, (Beyrut 1971)199; Ali el-Kârî, *el-Masnû'*, 101;
10 -Tirmizî, *Et'ime*, 45; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, (Beyrut 1409/1989) 340; Makdisî, *el-Ehâdisü'l-Muhtâra*, (Mekke 1410) IX, 431; Çok az lafız farkıyla İbn Hibban *Sahih*, II,242

Onuncu HADİS

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم إن الصدقة تطفئ غضب الرب وتدفع ميتة السوء

Rasûlullah (sav), "Sadaka Rabbin gazabını söndürür ve kötü ölümü önler." ¹¹

On birinci HADİS

الصَّدَقَةُ تُطْفِئُ الْخَطِيئَةَ كَمَا يُطْفِئُ الْمَاءُ النَّارَ

"Suyun ateşi söndürdüğü gibi sadaka da hataları yok eder." ¹²

On ikinci HADİS

قال النبي صلى الله عليه وسلم أيما مسلم كسا مسلما ثوبا على عري كساه الله من خضر الجنة وأيما مسلم أطعم مسلما على جوع أطعمه الله من ثمار الجنة وأيما مسلم سقى مسلما على ظمأ سقاه الله من الرحيق المختوم

Peygamber (sav) buyurdu ki: "Kıyafeti olmayan bir Müslümanı giydirene Allah cennet elbiselerinden giydirebilir. Aç olan bir Müslümana yemek yedirene Allah cennet

11 - Tirmizî, *Zekat* 28, III, 52; İbn Hibban, *Sahih*, VIII, 103; Bağavî, Ebû'l-Kâsım Abdullah b. Muhammed, *Cüz'ü'l-Bağavî*, Thk. Muhammed Yasin Muhammed İdris, (Mektebetü İbnü'l-Cevzî 1407) 65
12 -Benzer rivayetler için bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, III,399, V, 248; Nesâî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, VI, 428; el-İşbilî, Ebu Muhammed Abdulhak (ö.581/) *el-Ahkâmü's-Şeriatü'l-Kübrâ*, (I-V) thk. Ebû Abdillâh Hüseyin b. Ukkâşe, Mektebetü'r-Rüşd, (Riyad 1422/2001) I,551;

meyyelerinden yedirir. Susuz bir Müslümana su verene Allah cennet içeceklerinden içirir.”¹³ Bu hadis camide kible duvarı üzerindedir. Özellikle kible duvarına bu hadisin yazılması düşünülmüş ise, insanlara zorunlu ihtiyaçlarının karşılanması konusunda yardım edilmesi gerektiğine dair güçlü bir mesaj verilmek istendiği anlaşılabılır.

On üçüncü HADİS

وقال عليه السلام ما من يوم يصبح العباد فيه الا ملكان ينزلان

فيقول احدهما اللهم أعط منفقا خلفا ويقول الآخر اللهم أعط

ممسكا تلقا صدق رسول الله

Peygamber (as) buyurdu ki, "Kulların eriştiği her günün sabahında iki melek iner ve "Allah'ım infak edene yenisini ver, infak etmeyenin malını telef et," diye dua ederler.”¹⁴

On dördüncü HADİS

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم خير الناس من ينفع الناس

Rasûlullah (sav) "İnsanların hayırlısı insanlara faydası dokunandır," buyurdu. ¹⁵

On beşinci HADİS

و قال النبي عليه السلام الآ اخبركم بملوك اهل الجنة قالوا يا رسول

الله و ما ملوك اهل الجنة

Peygamber aleyhi's-selam buyurdu ki, "Size cennet ehlinin meliklerini haber vereyim mi? Dediler ki Ya Rasûlellah cennet ehlinin melikleri nedir? ... Hadisin bundan sonrası yazılmamış. Duvar sona erdiği için yarım kalmış olabilir. Ancak kaynaklarda bu hadis şu lafızlarla yer almaktadır.

قال رسول الله صلى الله عليه وسلم : ألا أخبركم عن ملوك أهل

الجنة قالوا بلى قال كل ضعيف متضعف ذو طمرين لا يؤبه له لو

أقسم على الله لأبره ¹⁶

Rasûlullah (sav) buyurdu ki: Size cennet ehlinin meliklerini haber vereyim mi? (orada bulunanlar) Evet dediler. Rasûlullah (sav) üzerine giyecek kıyafeti de olmayan hakir görülen zayıflardır. Onlar Allah adına yemin etseler, Allah yeminlerini yerine getirir."

Birinci cemaat mahallindeki kuşak yazı burada tamamlanıyor. Bu kuşak yazının üzerinde kûfî yazı ile yazılmış iki hadis daha bulunmaktadır. Birisi,

On altıncı HADİS

نَ أَبِي الدَّرْدَاءِ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ أَلَا أُنبِّئُكُمْ بِخَيْرِ

أَعْمَالِكُمْ وَأَرْضَاهَا عِنْدَ مَلِكِكُمْ وَأَرْفَعَهَا فِي دَرَجَاتِكُمْ وَخَيْرٌ لَكُمْ مِنْ

13 -Ebu Davud, *Zekat* 42; Beyhakî, *es-Sünenü'l-Kübrâ*, (I-X) Thk. Muhammed Abdulkadir Atâ, (Mekke 1414/1994) IV, 185.

14 - Buhârî, *Zekat*, 26; Müslim, *Zekat*, 57; İbn Hibban, *Sahih*, VIII, 121;

15 Halk arasında meşhur olmasına rağmen sahih bir isnadı bilinmemektedir. Bkz. Aclûnî İsmail b. Muhammed, *Keşfu'l-Hafa*, 3.baskı Dâru İhyâ't-Türâsi'l-Arabî, (Beyrut 1351) I, 393.

16 İbn Ebî Hâtim, *İlelül'l-Hadis*, (I-II) (Beyrut 1405/1985) II, 106. r. 1814; Taberânî, *el-Mu'cemü'l-Kebîr*, (I-XXV) Thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefi, 2. Baskı Mektebetü'l-Ulûm ve'l-Hikem, (Musul 1404/1983) XX, 84; *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, (I-IV) thk. Hamdî b. Abdulmecîd es-Selefi, 1. Baskı, Müessesetü'r-Risâle (Beyrut 1405/1984) II, 205; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, (I-XIII) thk. Abdulali Abdulhamîd, 1. Baskı (Bombay, 1423/2003) XIII, 93; Gazâlî, *İhyâu Ulûmiddîn* (I-IV), (Beyrut ty) IV, 197.

إِعْطَاءِ الذَّهَبِ وَالْوَرِقِ وَمِنْ أَنْ تَلْقَوْا عَدُوَّكُمْ فَتَضَرَّبُوا أَعْنَاقَهُمْ
وَيَضَرَّبُوا أَعْنَاقَكُمْ قَالُوا وَمَا ذَاكَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ ذِكْرُ اللَّهِ

Ebu'd-Derdâ'dan rivayet edilmiştir ki Peygamber (sav): :
"Dikkat edin! Amellerinizin en hayırlısını, Rabbiniz katında en hoş gidenini ve derecenizi en çok yükseltecek olanını, altın ve gümüş dağıtmaktan, düşmanla karşılaşıp sizin onların boyunlarını, onların da sizin boyunlarınızı vurmanızdan daha hayırlısını size haber vereyim mi? deyince Ashab: "O nedir ?" dediler. Rasûlullah'da (sav): "Allah'ı zikretmektir, buyurdu."¹⁷

On yedinci HADİS

عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ وَأَبِي سَعِيدٍ يَشْهَدَانِ بِهِ عَلَى النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ
قَالَ مَا جَلَسَ قَوْمٌ مَجْلِسًا يَذْكُرُونَ اللَّهَ فِيهِ إِلَّا حَفَّتْهُمُ الْمَلَائِكَةُ
وَتَغَشَّتْهُمُ الرَّحْمَةُ وَتَنَزَّلَتْ عَلَيْهِمُ السَّكِينَةُ وَذَكَرَهُمُ اللَّهُ فِيمَنْ عِنْدَهُ

Ebû Hureyre ile Ebû Saîd el-Hudrî, bizzat kendileri Peygamber'in (sav) "Bir topluluk Allah'ı zikir için oturlurlarsa, onları melekler kuşatırlar, onları rahmet kaplar, üzerlerine sekinet iner ve onları Allah kendi nezdindekilere anar."¹⁸ buyurduğuna şehâdet etmişlerdir.

Kuşak yazının üstünde kible istikametinde sol duvarda levha içinde

On sekizinci HADİS

الجماعة رحمة والفرقة عذاب

17 Tirmizî, *Deavât*, 6; İbn Mâce, *Edeb*, 27; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 195 aynı metin Muaz b. Cebel'den de nakledilmektedir. Bkz. Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 239

18 Müslim, *Zikir*, 39; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, II, 447.

"Cemaat rahmet, ayrılık azaptır," hadisi¹⁹ yazılıdır. Bu metin sahih hadis kaynaklarında bulunmasada, çok zayıf veya mevzû olduğuna dair bazı alimlerin değerlendirmeleri bulunsa da²⁰ özellikle cami yazılarında sıkça rastlanan bir metindir. Nitekim Bursa Ulucami doğu duvarında da aynı metin bulunmaktadır. Hz. Peygamber'e isnadında problem bulunmakla birlikte toplumun birliğini sağlama ve birlikte yaşama kültürü oluşmasında etkili olan ibareler arasında yer almaktadır.

On dokuzuncu HADİS

Sağ taraftaki odada yer alan yazılardan biri de bazı çevrelerce hadis diye nakledilen

اطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصَّيْنِ

"İlim Çinde de olsa arayınız"²¹ cümlesidir. Ancak bu metnin hadis olduğu konusunda ciddi şüpheler bulunmakta ve bazı alimlerce mevzû hadisler arasında sayılmaktadır²²

Kuzey Duvarı Yazıları

Sultan mahfelinin bulunduğu yerin biraz altında ve mahfelin sağ ve solunda Hz. Peygamber'e izafe edilerek iki hadis yazılmıştır. Namazını kılıp camiden çıkmak üzere olan cemaatin görebileceği yerde olan bu yazılar ile sanki

19 el- Kuzâî, Muhammed b. Selâme, *Müsnedü's-Şihâb* (I-II), Thk. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi, 2. Baskı Müessesetü'r-Risale, (Beyrut 1407/1986) I, 43; el-İsbahânî, Ebu Muhammed Abdullah b. Muhammed b. Cafer b. Hayyan, *Kitâbu'l-Emsâl fi'l-Hadîsi'n-Nebevî*, Thk. Abdulali Abdulhamid Halid, 2. Baskı Dâru's-Selefiyye, (Bombay Hindistan 1987), 149;

20 Eş-Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa fi'l-Ehâdisi'l-Mevzûa*, Thk. Abdurrahman Yahya el-Muallimî, 3. Baskı, el-Mektebü'l-İslâmî, (Beyrut, 1407) 502.

21 Hatîb el-Bağdâdî, *Tarihu Bağdad*, (I-XIV) (Beyrut ty) IX, 363; Kurtubî, Ebu Ömer Yusuf b. Abdullah, *Câmiu beyânî'l-ilm ve fazlîh* (I-II) Dâru ibn Hazm (Beyrut 1424/2003) I, 25;

22 İbn Arrâk, Ebu'l-asan Ali b. Muhammed, *Tenzîhü's-şerîati'l-merfûa ani'l-ehâdisi's-şeniati'l-mevzûa*, (I-II) (Beyrut 1401/1981) I, 258; Fettehî, Muhammed b. Tâhir, *Tezkiretü'l-mevzûât*, (Beyrut 1399) 17; Aclûnî, *Keşf* I, 138;

insanlara yeni bir mesaj verilmek istenmiş gibidir. Metinlerin içeriği böyle bir düşüncenin doğmasına vesile olmaktadır.

Yirminci HADİS

Camiden çıkan kişiye göre sultan mahfelinin sağ, mahfelde oturana göre sol tarafta;

قال النبي عليه السلام عز الدنيا بالمال و عز الآخرة بالاعمال

Peygamber aleyhi's-salam buyurdu ki; "Dünyanın izzeti mal, ahiretin izzeti amel ile olur." ifadesi yer almaktadır. Bu metnin hadis olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamamıştır. Söz olarak ve vermek istediği mesaj açısından yanlış değildir. Aslında bir gerçeğin tespitidir. Dünyada insanların en çok itibar ettikleri şey dünya malıdır. İnsanların büyük çoğunluğu mal ve servet sahiplerine daha çok saygı gösterirler. Fakat bir sözün gerçeği yansıtmaması Hz. Peygamber'in hadisi olmasını gerektirmez. Hz. Peygamber'e ait olmayan doğru sözler bile mevzuât içerisinde değerlendirilir. Yukarıdaki sözün Hz. Peygamber'e değil, Hz. Ömer'e ait olduğuna dair bir bilgiye ulaşılmaktadır.²³ Ancak bunu doğrulama imkanı elde edilememiştir.

Hz. Ömer'in sözü olarak bir değerlendirme yapılırsa; camiye gelip Allah'a ibadet sorumluluğunu yerine getiren müslümanlara, dünya ahiret dengesi konusunda bir hatırlatma olarak algılanabilir.

Yirmi birinci HADİS

Camiden çıkan kişiye göre sol, mahfelde oturana göre sağ tarafta

قال عليه السلام الدنيا جيفة و طالبها كلاب

23 İbn Allân es-Sıddîkî, *Delîlü'l-fâlihîn li-turukı Riyâzu's-salihîn*, (I-VII), II,337.

Peygamber aleyhi's-salam buyurdu ki; «Dünya bir cifiedir ve onu isteyenler köpeklerdir.» sözü yazılıdır. Hz. Peygamber'e izafe edilen bu metin aslında hadis değildir.²⁴ Bu söz; "Allah Davud'a (as) 'Dünya köpeklerin başına toplandığı leş gibidir. ...' diye vahyetti" ifadeleri ile Hz. Ali'ye izafe edilmektedir.²⁵ Hz. Peygamber'e ait olmamakla beraber bu söz ile verilmek istenen mesaj; peşinde koşulan dünya malı ve biriktirilen servetler, insanın sahip olabileceği değerler ve elde etmek için çalışması gerekenler ile kıyaslandığında tiksinti duyabileceği kadar basit ve sıradandır.

Yeşil Cami sanki türbe ile bir bütün oluşturmaktadır. Semtin misafirleri bile ayırım yapmaksızın her ikisini de ziyaret ederler. Yazılarında da aynılıkların varlığı dikkat çeker.

B – Yeşil Türbede Bulunan Yazılar

Kitabeler hariç türbede bulunan yazıların tamamına yakını ayet veya hadislerden oluşmaktadır. Ayet ve hadisler ise genel olarak tekrar edilmiştir.

1-Ayetler

Türbedeki mihrabın çerçevesi olarak genellikle cami mihraplarında da yazılı olan

أعوذ بالله من الشيطان الرجيم بسم الله الرحمن الرحيم فَتَقَبَّلَهَا

رَبُّهَا بِقَبُولٍ حَسَنٍ وَأَنْبَتَهَا نَبَاتًا حَسَنًا وَكَفَّلَهَا زَكَرِيَّا [كُلَّمَا دَخَلَ عَلَيْهَا

زَكَرِيَّا الْمِحْرَابَ وَجَدَ عِنْدَهَا رِزْقًا] قَالَ يَا مَرْيَمُ أَنَّى لَكِ هَذَا [قَالَتْ

هُوَ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ] إِنَّ اللَّهَ يَرْزُقُ مَنْ يَشَاءُ بِغَيْرِ حِسَابٍ

24 - Sâgânî, *Mevzuât*, 38; Aclûnî, *Keşf*, I,409;

25 Deylemî, *el-Firdevs bi me'sûri'l-hitâb*, (I-V), Dâru'l-Kütübi'l-İlmiyye, (Beyrut, 1406/1986) I, 142

"Rabbi onu güzel bir kabulle karşıladı, güzel bir bitki gibi yetiştirdi; onu Zekeriya'nın himayesine bıraktı. Zekeriya mabedde onun yanına her girişinde, yanında bir yiyecek bulurdu. "Ey Meryem! Bu sana nereden geldi?" demiş, o da: Bu, Allah'ın katındandır" cevabını vermişti. Doğrusu Allah dilediğini hesapsız rızıklandırır." (Âl-i İmran 3/37) ayeti yazılıdır.

Selçuk Hatun lahdinin ön kısmında

بسم الله الرحمن الرحيم قال الله تعالى كل نفس ذائقة الموت

Bismillâh irrahmân irrahîm, "Her can ölümü tadacaktır. Sonunda Bize döneceksiniz" (Ankebut 29/57) ayeti, lahdin üzerinde de ayete'l kürsi metni yazılıdır. Türbenin dışında pencereleri her birinin üzerlerinde

كل نفس ذائقة الموت

"Her can ölümü tadacaktır. Sonunda Bize döneceksiniz" (Ankebut 29/57) ayeti ve altında bir hadis yazılmıştır.

2-Hadisler

Türbe içerisinde pencere üstlerinde, mihrap çevresinde ve lahidlerden bazıları üzerinde hadisler bulunmaktadır. Özellikle pencere üstlerinde kısa hadisler yer almaktadır. Aynı zamanda bu hadislerde tekrarlar vardır.

Birinci HADİS

Giriş kapısının sağ tarafında

قال عليه السلام الدنيا قنطرة الآخرة فاعبروها ولا تعمروها الدنيا

قنطرة فاعبروها ولا تعمروها

Peygamber aleyhi's-salam "Dünya ahiretin köprüsüdür. Onu atlayıp geçin, imar etmeyin" buyurdu. Özünde dünya hayatının geçici ve değersiz olduğunu anlatmaya çalışan bu metin zâhid gözüyle doğru bir anlam içeriyor olabilir ama hadis değildir. Zaten sadece mevzuat kitaplarında yer almaktadır²⁶

İkinci HADİS

Giriş kapısının sol tarafında

وقال عليه السلام : « الْمُؤْمِنُونَ لَا يَمُوتُونَ بَلْ يُنْقَلُونَ مِنْ دَارٍ إِلَى دَارٍ

Peygamber aleyhi's-salam "Mü'minler ölmezler, daha doğrusu bir evden diğerine taşınırlar," buyurdu. Dünya ve ahiret hayatına bakışı yansıtan ifade hadis kaynaklarında bulunamadı.²⁷

Üçüncü HADİS

Türbe giriş kemer üstünde sahih ve çok meşhur olan;

خيركم من تعلم القرآن وعلمه

"Sizin hayırlınız Kur'ân'ı öğrenen ve öğreteninizdir,"²⁸ hadisi yer almaktadır.

Dördüncü HADİS

Girişte sağ taraf birinci pencere üstü,

قال عليه السلام شفاء الجنان قراءة القرآن الخير بتمامه

26 Sehâvî, *el-Makâsıdu'l-hasene*, 351; Sâğânî, *Mevzûât*, 38.

27 Râzî, *Mefâtihu'l-Ğayb*, XXV, 75.

28 Buhârî, *Fezâilü'l-Kur'ân*, 21, Saîd b. Mansûr, *Sünen*, (I-V) 1. Baskı (Riyad 1414) I,104; İbn Hıbbân, *Sahih*, I, 324.

Peygamber aleyhi's-selam, "Canların şifası Kur'ân okumağadır, iyilik işin tamamını yapmakla olur." Bu metin hadis kaynaklarında bulunamadı.

Beşinci HADİS

Girişte sağ taraf ikinci pencere üstü,

قال عليه السلام الدال على الخير ك(ينفع)

Peygamber aleyhi's-selam "İyiliğe yönlendiren o iyilik fayda verir gibi,"buyurdu şeklinde bir anlam çıkar. Ancak tamirat sırasında bu yazıda bir hata olmuştur. Asıl metin

قال عليه السلام الدال على الخير كفاعله

Peygamber aleyhi's-selam "İyiliğe yönlendiren o iyiliği yapan gibidir,"buyurdu şeklindedir.²⁹

Altıncı HADİS

İkinci pencere üstünde beşinci hadisin altında

قال عليه السلام الجنة دار الأسخياء

Peygamber aleyhi's-selam "Cennet cömertlerin yurdu"dur,"³⁰ buyurdu.

Yedinci HADİS

قال عليه السلام عز الدنيا بالمال و عز الآخرة بالأعمال

29 Tirmizî, *İlim*, 14; Taberânî, *el-Mucemü'l-kebîr*, XVII, 226;

30 Kuzâî, Muhammed b. Selâme, *Müsnedü's-şihâb*, (I-II) Thk. Hamdi b. Abdulmecîd es-Selefi, 3. Baskı Müessesetü'r-risale, (Beyrut 1407/1986) I,100

Peygamber aleyhi's-selam "Dünyanın izzeti mal, ahiretin izzeti amel ile olur,"³¹ buyurdu. Bu hadis cami hadisleri arasında da yer almaktadır. Hakkında değerlendirme cami hadisleri içerisinde yirminci hadiste yapıldı.

Sekizinci HADİS

Cami içerisinde de yer alan

قال عليه السلام الدنيا جيفة و طالبها كلاب

Peygamber aleyhi's-selam «Dünya bir cîfedir onu isteyenler köpeklerdir.,"buyurdu. Hz. Peygamber'e izafe edilen bu metin aslında hadis değildir.³² Hakkında değerlendirme cami bölümünde yirmi bir numaralı hadiste geçti.

Dokuzuncu HADİS

Mihrap dış çerçevesinde kabir ziyareti ile ilgili şu hadis yer almaktadır:

عن يزيد رضى الله عنه قال : قال رسول الله صلى الله عليه و سلم

قد كنت نهيتكم عن زيارة القبور فقد أذن لمحمد في زيارة قبر أمه

فزوروها فإنها تذكركم الآخرة الخير بتمامه

Rasûlullah (sav) şöyle buyurdu: "Size kabirleri ziyaret etmeyi yasaklamıştım. Şimdi Muhammed'e annesinin kabrini ziyaret etme izni verildi siz de kabirleri ziyaret ediniz çünkü kabir ziyareti size ahireti hatırlatır."³³

Türbenin mihrabında yer alan bu hadisin özel bir mesajı

31 İbn Allân es-Sıddîkî, *Delîlû'l-fâlihîn li-turukı Riyâzu's-salihîn*, (I-VII), II,337.

32 - Sâğânî, *Mevzûât*, s.38; Aclûnî, *Kef*, I,409;

33 Tirmizî, *Cenâiz* 60,

ziyaret edilen bu mekana gelmenin ve kabir ziyaretinin yasak olmadığını Hz. Peygamber'in dilinden hatırlatmış olmaktadır.

Onuncu HADİS

Yine mihrab çerçevesinde yukarıdan aşağıya doğru şu hadis yer alır:

قَالَ رَسُولُ اللَّهِ - صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَامَا الرُّكُوعُ فَعَظَّمُوا فِيهِ

الرَّبِّ وَأَمَّا السُّجُودُ فَاجْتَهِدُوا فِي الدُّعَاءِ فَقَمِّنْ أَنْ يُسْتَجَابَ لَكُمْ

Rasûlullah (sav) "Rükûda Rabbinizi ta'zim edin, secdede ise duâ etmeye çalışın, zîra secde halinde duanızın kabul edilmesi daha çok ümit edilir," buyurdu.³⁴ Bu hadis namazın kılınışı şeklini tanımlayan hadislerden biridir. Uygulama da bu hadise göre yapılmaktadır.

Onbirinci HADİS

Mihrabın solundaki pencere (girişten itibaren 4. pencere) ikinci penceredeki 6. hadisin aynısı

قال عليه السلام الجنة دار الأسخياء

Peygamber Aleyhi's-salam "Cennet cömertlerin yurdu"dur,"³⁵ buyurdu.

On ikinci HADİS

Camide de yer alan ve dünya hayatının çok verimli değerlendirecek kadar kısa olduğunu ifade eden

قال عليه السلام الدنيا ساعة فاجعلها طاعة

Peygamber aleyhi's-salam "Dünya bir anlıktır, onu ibadetle değerlendir," buyurdu sözü hakkında bilgi cami bölümünde sekizinci hadiste geçmişti.

On üçüncü HADİS

Mihrabın solundaki ikinci, girişten sayınca beşinci pencerenin üstünde, özellikle türbe için anlamlı bir hadis

قال عليه السلام الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر

Peygamber leyhi's-salam "Dünya mü'minin hapisanesi, kafirin cennetidir,"³⁶ buyurdu.

On dördüncü HADİS

Girişte soldaki birinci pencerenin üstü. İki hadisten birincisi sağdaki ikinci pencerede yazılı idi.

قال عليه السلام الدال على الخير كفاعله

Peygamber aleyhi's-salam "İyiliğe yönlendiren o iyiliği yapan gibidir," buyurdu .

On beşinci HADİS

İkincisi ise;

قال عليه السلام خير الناس من ينفع الناس

Peygamber aleyhi's-salam "İnsanların hayırlısı insanlara faydası dokunandır," buyurdu. Hadisi camide yer alan on dördüncü hadistir.

34 Müslim, *Salat*, 207; Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, I,219; İbn Huzeyme, *Sahih*, (I-IV), Thk. Muhammed Mustafa el-Azamî, el-Mekteu'l-İslâmî, (Beyrut 1390/1970) I, 276, 303.

35 Kuzâî, Muhammed b. Selâme, *Müsnedü's-şihâb*, (I-II) Thk. Hamdi b. Abdulmecid es-Selefi, 3. Baskı Müessesetü'r-risale, Beyrut 1407/1986, I,100

36 Müslim, *Zühd* 1; Hakim en-Nisâbü'rî, *el-Müstedrek ale's-sahihayn* (I-IV) thk. Mustafa Abdulkadir Ata, 1. Baskı Daru'l-kütübi'l-ilmiyye, Beyrut 1411/1990, III, 699.

On altıncı HADİS

Türbe içerisinde Selçuk Hatun lahdinin üzerinde

قال عليه السلام إذا تحيرتم في الأمور فاستعينوا من أهل القبور

Peygamber aleyhi's-selam "işlerde muhayyer kaldığınızda kabir ehlinden yardım isteyin," buyurdu.³⁷ Bu ifadenin hadis olduğuna dair bir bilgiye ulaşılamadı.

Türbenin dışında pencerelerin üzerinde ayetle beraber birer de hadis yer almaktadır. Bu hadisler sadece iki hadis olup yarısında biri diğer yarısında da diğeri bulunmaktadır. Bu hadisler daha önce camide veya türbenin içerisinde geçen hadislerdir. Birisi,

قال عليه السلام عز الدنيا بالمال و عز الآخرة بالأعمال

Peygamber aleyhi's-selam "Dünyanın izzeti mal, ahiretin izzeti amel ile olur," hadisi, diğeri de

قال عليه السلام الدنيا سجن المؤمن و جنة الكافر

Peygamber aleyhi's-selam "Dünya mü'minin hapishanesi, kafirin cennetidir," hadisidir.

SONUÇ

Camilerde yer alan bu ayetlerin ve hadislerin sadece bir süsleme aracı olarak kullanılmadığı, bunların muhteva analizi yapıldığında anlaşılmaktadır. Hz. Adem'den (as) son peygamber Hz. Muhammed'e (sav) gelinceye kadar bütün peygamberlerin insanlığa getirdikleri mesajın iki ana konusu vardır. Bunlardan birisi Allah'ın varlığına ve birliğine iman edip sadece O'na ibadet etmek. İkincisi de, insanlar başta olmak üzere, bütün varlıklara

iyilik edip haklarını korumak suretiyle yeryüzünde fesad ve kargaşa çıkmasının önüne geçmektir. Bazı camilerde yer alan ayet, hadis ve diğer metinlerin bu mesajı vermeyi hedeflediğini düşünmeyi sağlayacak bulgular vardır. Yeşil Camide hat olarak seçilen hadislerin böyle bir mesaj içerdiği anlaşılmaktadır.

Camide kuşak yazı olarak yer alan hadislerin özel bir mesaj vermek için seçildikleri kanaati hasıl olmaktadır. Çünkü Hz. Peygamber'in daha nübüvvet öncesi hayatında uygulamaları ile verdiği mesajı içeren hadisler bir araya getirilmiştir. Misafire ikram, ihtiyaç sahiplerine yardım, hak ve adaletin gerçekleşmesi için çalışmak, ... hadiste "Rahman'a kulluk edin, ..." diye başlayan cümleden sonrası insan ilişkilerini ilgilendirmektedir. Buradaki mesaj şöyle okunabilir:

Burası Allah'a ibadet edilen bir mekan ve sizler onun için geldiniz. Yaptığınız önemli bir görevin yerine getirilmesidir. Ancak Allah'ın sizden istediklerinin yarısıdır. Eğer Alla'nın emirlerinin tamamını yerine getirmek ve imanınızın gereklerini tam olarak yerine getirmek istiyorsanız Hz. Peygamber'in şu hadislerine de dikkat etmelisiniz. Bunlar da insanlarla iletişimi sürdürmek ve ihtiyacı olan her insanın ihtiyacını, imkanlarınız ölçüsünde, karşılamaya çalışmaktır. Bunu yaparken malınız ya da servetinizin azalacağı endişesine kapılmayın. Başkalarına yaptığınız yardımların karşılığı bu dünyada ve ahirette size mutlaka verilecektir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında şu söylenebilir. Câmi, Müslümanların Allah'a ibadet maksadıyla toplandıkları yerdir. Camiye gelen insan Allah'a kulluk görevinin bir bölümünü yerine getirmiş olmaktadır. Camide ibadet ile ilgili hiç bir hadise yer verilmeden, misafire ikram ve ihtiyacı olan insanlara yardım konularını içeren hadislerin yer alması, zaten camiye gelip namazını kılan insanlara; "Namazını kılarak Allah'a ibadet görevini yerine getirdiğin gibi, insanlara iyilik ederek yine Allah'ın emrettiği sosyal sorumluluklarını yerine getir" mesajı verilmektedir.

Türbede yer alan ayet ve hadisler ise dünya yolculuğu esnasında ahiret için gerekli hazırlıkların yapılması gerektiği mesajını verenlerden seçilmiştir.

³⁷ Kaynakları için bkz. İsmail Hakkı, *Rûhu'l-beyan* (I-X) Dâru ıhyâ'it-türâsi'l-Arabî, Beyrut ty. V, 292; Aclûnî, *Keşfu'l-hafâ*, I, 85.